

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№2

2026
fevral

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 263 sahifa.
2026-yil, fevral

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR BANKLARIDA RISK-MENEJMENTNING TASHKILIY MODELLARI.....	26
Madaminov Bekzod Allayarovich	
“HUDUDGAZTA’MINOT” AJ DA AMALGA OSHIRILGAN LOYIHALAR SAMARASI	32
Shukurillaev Jahongir Botir o’g’li	
HARBIY XIZMATCHI AYOLLARNING MAXSUS KIYIM SIFATIGA QO’YILADIGAN DASTLABKI TALABLARNI SHAKLLANTIRISH	37
Abduraxmanova N.D., Mirtolipova N.X., Nasirullayeva G.S.	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ НЕСПЕЦИФИЧЕСКОГО ЯЗВЕННОГО КОЛИТА У ДЕТЕЙ	42
Закирова Бахора Исламовна, Каримов Достон Рустам угли	
ОЦЕНКА ВОЗДЕЙСТВИЯ ФИСКАЛЬНЫХ И КРЕДИТНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА РЫНКИ ВЫСОКОЛИКВИДНОЙ ПРОДУКЦИИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ МОНОПОЛИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	48
Бекзод Умматов	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....	55
Вахидов Азизжон Саиджонович	
SUG’URTA FAOLIYATIDAGI MOLIVAVIY RISKLAR: BAHOLASH VA MINIMALLASHTIRISH STRATEGIYALARI	58
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
“ANDIJONDONMAHSULOT” AJ MISOLIDA XARAJATLARNING STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI: AMALIY TAHLIL VA TAKOMILLASHTIRISH TAVSIYALARI	62
Xayitboyeva Laylo Oybekovna	
XORIJIY MAMLAKATLARNING NORASMIY IQTISODIYOT DARAJASINI PASAYTIRISHDAGI TAJIRIBASI	66
Alimardonov G’ayratjon Nuraliyevich	
XO’JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA BARQARORLIK HISOBOTLARI AUDITINI SHAKLLANTIRISH	72
Xolikov Ravshan Anvar o’g’li	
PUL - KREDIT SIYOSATINING TRANSMISSION MEXANIZMINI RIVOJLANTIRISH	76
Obidova Zilola Ikromjon qizi	
HOMILADORLIK DAVRIDA AYOLLARDA UCHRAYDIGAN GESTOZLI KATARAL GINGIVITNI KOMPLEKS DAVOLASHNI OPTIMALLASHTIRISH	81
Nomurodova Farangiz Lazizovna	
AGRAR KORXONALARDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA INVESTITSIYA MEXANIZMLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH YO’NALISHLARI	87
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	
YOSHLAR TADBIRKORLIGI VA KICHIK BIZNES IQTISODIYOTINI TA’MINLASHDA INFRATUZILMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	92
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI BAHOLASH METODOLOGIYASINING MAZMUNI VA TAMOIYILLARI	96
Mavrulov Ravshan Nematjonovich	

УПРАВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫМИ КОММУНИКАЦИЯМИ В ПРОЕКТАХ	101
Носирова Гулираъно Абдулазиз кизи	
DAVLAT BUDJETI JARAYONIDA MONITORING VA MOLIVAVIY NAZORATNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	107
Yax'yayeva Dilfuza Bagdatovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
RAQAMLI MOLIYA TEXNOLOGIYALARI EVOLYUTSIYASINING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI VA YUZAGA KELISHI MUMKIN BO'LGAN XATARLAR TAHLILI	117
Ko'chimov Jahongir Shuxrat o'g'li	
GAZ VA GAZ KONDENSATINI YIG'ISH VA TAYYORLASH TIZIMLARI UCHUN ZAMONAVIY LOYIHALASH USULLARI TAHLILI	123
Abdirazakov Akmal Ibragimovich Namozov Og'abek Maxmud o'g'li	
AGILE PROJECT MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA: STRATEGIES, FRAMEWORKS, AND BEST PRACTICES FOR SUCCESS	128
Utkirova Maftuna Murodjon qizi	
O'ZBEKISTON EKSPORTYOR KORXONALARINING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH HOLATI VA MUAMMOLARI	134
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	139
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
OPTIMIZATION OF ROADSIDE AUTO CAMPING SITES (REST AREAS) ON HIGHWAYS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INFRASTRUCTURE GAPS AND CORRIDOR-BASED EVIDENCE FROM UZBEKISTAN	150
Akramov Akbarjon Akmal ugli	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION MARKETING YONDASHUVLARINING AHAMIYATI	156
Aminov Abbas Mo'minboy o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA AHOLI ISH BILAN BANDLIGI SAMARADORLIGINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLAR	160
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
MINTAQADA XUSUSIY TIBBIYOT MUASSASALARIDA MARKETING STRATEGIYASI	165
Yakubov Temur G'anibekovich	
AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI IFODALOVCHI STATISTIK KO'RSATKICHLAR TIZIMI	169
Siroj Zarina Rustambekovna	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING YAIM VA BANDLIKKA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL	176
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	181
Ziyodullayev Qahramon	
ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТЬ: ПОЛЬЗА ДЛЯ ЭКОНОМИКИ И ЭКОЛОГИИ	185
Хамдамова Гавхар Абсаматовна	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI RAG'BATLANTIRISHNING MOLIVAVIY VOSITALARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	191
Mamatov Baxodir Quldoshovich	

KO'P QIRRALI VALLARNING SHAKLLANTIRISH METODLARI VA USULLARINI TAHLIL QILISH	197
<i>Xasanov Bobirmirzo Maxmudali o'g'li, Valixonov Dostonbek Azim o'g'li, Alibekov Rasulbek Qanotbek o'g'li</i>	
MINTAQA SANOATINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	205
<i>Abdinazarov Xusan Shaymanovich</i>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	209
<i>Nomozova Qumri Isoyevna</i>	
XALQARO STANDARTLAR TALABLARI ASOSIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVINI TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	216
<i>Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li</i>	
QASHQADARYO VILOYATIDA XIZMATLAR SOHASINING RIVOJLANISHNI TARTIBGA SOLISH TIZIMI	221
<i>Achilova Firuza Kurbanovna</i>	
BANK MENEJMENTIDA INKLYUZIV MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI, TAMOYILLARI VA STRATEGIK AHAMIYATI	225
<i>Rajabov Oybek Panjievich</i>	
MINTAQADA OLIY TA'LIM TIZIMINING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	229
<i>Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li</i>	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASSTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	235
<i>Normurodova Zebo Eshmaxmatovna</i>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI BOSHQARISH	240
<i>Xatamov Nurbek Ochildiyeovich, Sharifi Abdul Fatah</i>	
MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNING AMALDAGI MUAMMOLARI VA ULARNI YECHIMI YUZASIDAN TAKLIFLAR	245
<i>Pardayev Jamshid Muzaffarovich</i>	
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIK RISKLARINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	251
<i>Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li</i>	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	257
<i>Karimov Shohruh Boydulla o'g'li</i>	

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Karimov Shohruh Boydulla o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Maqolada xalqaro amaliyot, xususan Bazel qo'mitasining kapital yetarliligi va risklarni boshqarishga oid standartlari hamda risklarni kamaytirishga qaratilgan prudensial yondashuvlar asosida O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida shakllanayotgan asosiy risk turlari va ularning bankning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, risklarni identifikatsiya qilish, baholash va risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari; bank risklari; kredit risklari; Bazel qo'mitasi; Bazel I, II, III; NPL (muammoli kreditlar ulushi); I-darajali kapital; kapital yetarliligi; bank rentabelligi.

Abstract. Based on international practice—particularly the Basel Committee standards on capital adequacy and risk management, as well as prudential approaches aimed at risk mitigation—this article analyzes the key types of risks emerging in the operations of commercial banks in Uzbekistan and their adverse impact on banks' financial stability. In addition, the paper proposes practical recommendations for risk identification and assessment and for improving the overall risk management framework.

Keywords: commercial banks; banking risks; credit risks; Basel Committee; Basel I, II, III; NPL (non-performing loans ratio); Tier 1 capital; capital adequacy; bank profitability.

Аннотация. В статье на основе международной практики, в частности стандартов Базельского комитета по достаточности капитала и управлению рисками, а также пруденциальных подходов, направленных на их снижение, анализируются ключевые виды рисков, формирующиеся в деятельности коммерческих банков Узбекистана, и их негативное влияние на финансовую устойчивость банков. Кроме того, разработаны практические предложения по идентификации и оценке рисков, а также по совершенствованию системы управления рисками.

Ключевые слова: коммерческие банки; банковские риски; кредитные риски; Базельский комитет; Базель I, II, III; NPL (доля проблемных кредитов); капитал первого уровня; достаточность капитала; рентабельность банков.

KIRISH

Mustaqillikdan keyin, ayniqsa so'nggi yillarda O'zbekistonda bank tizimini isloh qilish hamda moliyaviy sektor barqarorligini ta'minlashga qaratilgan tizimli islohotlar sezilarli darajada jadallashdi. Xalqaro standartlarga muvofiq yangilangan qonunchilik bazasi bank xizmatlari bozorida raqobat muhitini mustahkamlash va investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bank sektorini yanada barqaror rivojlantirish uchun mavjud salohiyatdan to'liq foydalanish imkoniyatlari mavjud. Xususan, davlatning bank sektoridagi ishtiroki bosqichma-bosqich optimallashtirilishi, davlat ishtirokidagi banklarda korporativ boshqaruv va risklarni boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirish, shuningdek moliyaviy vositachilik darajasini oshirish iqtisodiy transformatsiya jarayonlarini yanada jadallashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Mamlakatimizda moliyaviy sektorni isloh qilish jarayonida qator me'yoriy-huquqiy va tashkiliy chora-tadbirlar amalga oshirilib, natijada ilg'or bank biznes-modellarini joriy etish, raqobat muhitini kuchaytirish hamda moliyaviy vositachilikni kengaytirish uchun zarur sharoitlar yaratilmoqda. Xususan, xalqaro standartlarga mos keluvchi va moliya bozoriga xorijiy investitsiyalarni jalb etishga xizmat qiluvchi huquqiy asoslar mustahkamlandi: O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 11-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasining

Markaziy banki to'g'risida"gi O'RQ-582-son¹, 2019-yil 5-noyabrdagi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" O'RQ-580-son² Qonunlari hamda boshqa qonun hujjatlari va O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining qarorlarining yangilangan tahrirda qabul qilinishi bank sektorining huquqiy infratuzilmasini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqdi.

Moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, bank xizmatlarining hududiy qamrovini oshirish va barcha aholi punktlarida xizmatlar sifati hamda turlarining teng taqdim etilishini ta'minlash maqsadida qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Mazkur maqolaning maqsadi — xalqaro amaliyot, xususan Bazel qo'mitasi standartlari va prudensial yondashuvlar asosida O'zbekiston tijorat banklarida shakllanayotgan asosiy risk turlarini tizimlashtirish, ularning banklarning moliyaviy barqarorligiga ta'sirini baholash hamda risklarni boshqarish va monitoring qilish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank risklarini boshqarishdagi kamchiliklar oqibatida bank tizimida yuzaga kelgan inqiroz holati moliya bozorining boshqa segmentlariga ham ta'sir ko'rsatib, iqtisodiyot uchun tizimli risklarning kengayishiga sabab bo'ladi. Xususan, Irlandiyada 2000-yillarning o'rtalarida ko'chmas mulk bozoridagi yuqori o'sish sharoitida banklar ipoteka hamda qurilish va ko'chmas mulk sektoriga yo'naltirilgan kreditlash hajmini keskin kengaytirishi natijasida aktivlar sifati zaiflashdi va to'lov intizomi pasaydi. Natijada, 2013-yilning sentyabr oyi yakunida uy-joy ipotekalari bo'yicha 90 kundan ortiq kechikishdagi hisoblar ulushi 12,9 foizga yetgani qayd etilgan. Shu davrda bank tizimidagi bosimni yumshatish maqsadida 2008-yilning sentyabrda davlat bank majburiyatlarini keng qamrovda kafolatlash choralari qo'llagan, keyinchalik esa muammoli ko'chmas mulk aktivlarini balansdan chiqarish va tozalash uchun NAMA mexanizmi joriy etilgan.

Mamlakatimizda ham bank tizimini institutsional yangilash va barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar doirasida bir qator dasturiy hujjatlar qabul qilingan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmonida bank tizimini transformatsiya qilish jarayonlarini yakunlash, xususan xususiy banklar ulushini oshirish bilan bir qatorda, iqtisodiyotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni aniqlash va ularning bank tizimi barqarorligiga ta'sirini baholashga qaratilgan stress-test modellarini rivojlantirish hamda ehtimoliy moliyaviy yo'qotishlarga bardoshlilikni ta'minlash uchun makroprudensial buferlarni shakllantirish yo'nalishlari ustuvor vazifalar sifatida qayd etilgan [Farmon, 2022].

Bank risklarini boshqarish tizimi riskning yuzaga kelishini oldindan hisobga olish, risk tufayli yuzaga keladigan holatlarga yo'l qo'ymaslik yoki ularning ta'sirini kamaytirish borasidagi chora-tadbirlar va usullar yig'indisini o'z ichiga oladi. Bank risklarini boshqarish tizimi ikki asosiy kichik tizimdan iborat bo'lib, boshqarish obyekti va boshqarish subyekti qamrab oladi. Risklarni boshqarish tizimida boshqarish obyekti — bank faoliyatidagi risklar, bank bilan mijoz o'rtasidagi yoki kreditor bilan qarz oluvchi o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar, bankning mablag'larni jalb qilish va ularni joylashtirish bilan bog'liq operatsiyalarida yuzaga keluvchi risklar bo'lsa, risklarni boshqarish tizimining subyekti — riskga o'z ta'sirini o'tkaza oluvchi guruh, tadbirkor, bank hamda risk bo'yicha menejerlar hisoblanadi.

Risklarni boshqarishga oid juda ko'plab tadqiqotlar mavjud bo'lib, tadqiqotchilarning aksariyati Rossiya, AQSh hamda G'arbiy Yevropa davlatlarining iqtisodchi olimlaridir. "Risk" so'zining ma'nosini izohlashda olimlar deyarli bir xil fikr bildirgan bo'lsalar-da, ularning qarashlarida ayrim tafovutlar mavjudligini ta'kidlash lozim.

Rossiyalik iqtisodchi olim A. P. Alginning fikriga ko'ra, risk — shunday umumlashgan hodisaki, u inson sivilizatsiyasi jarayonidagi rivojlanish bilan chambarchas bog'liqdir. Risklar mohiyatan muqarrar tanlov sharoitida noaniqlikni bartaraf etish faoliyati bilan bog'liq bo'lib, ushbu faoliyat davomida miqdoriy va sifat jihatidan ko'zlangan natijaga erishish yoki rejalashtirilgan ko'rsatkichlarga erishmaslik riskini baholash imkonini beradi. S. N. Ojegovning rus tili lug'atida risk "muvaffaqiyatga intilish, baxtli hodisaga umid" degan ma'noda talqin etilgan bo'lsa, "Merriam-Webster" lug'atida u "zarar yoki talofat ko'rish ehtimoli" sifatida izohlangan.

E. S. Stoyanova "Risk — bu rejalashtirilgan variantga nisbatan daromad ola olmaslik yoki zarar ko'rish ehtimolidir", degan ta'rifni keltirgan. Karl Berch esa "Har qanday kompaniyaning tavakkalchilikni boshqarish falsafasining asosiy tarkibiy qismi uning risk appetitini aniqlashdir. Risk appetiti kompaniyaning moliyaviy va operatsion imkoniyatlariga, o'sish sur'atlariga va manfaatdor tomonlar tomonidan rentabellik istiqbollari qarang, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risk miqdorini aks ettiradi", deb ta'riflaydi.

Risk appetitining adekvat va aniq belgilanishi banklar hamda kompaniyalarga global moliyaviy beqarorlik sharoitida tavakkalchiliklar doirasini maqbul darajada ushlab turish, yo'qotishlar ehtimolini cheklash va moliyaviy barqarorlikni saqlash imkonini beradi. Risk appetit darajasi asosida tijorat banklari risklarni boshqarish

1 <https://lex.uz/mact/-4590452>

2 <https://lex.uz/docs/-4581969>

strategiyasini shakllantirib, risk limitlari, portfel siyosati va nazorat mexanizmlarini mazkur strategik chegaralar bilan uyg'unlashtiradi.

Yuqoridagi yondashuvlardan kelib chiqib, mazkur tadqiqot doirasida bank risklarini monitoring qilishning milliy tizimini takomillashtirish, kredit risklarini barvaqt aniqlash mexanizmlarini kuchaytirish, shuningdek risk appetit, limitlar va kapital buferlari orqali barqarorlikni ta'minlash masalalari ilmiy-amaliy jihatdan dolzarb vazifa sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston tijorat banklari misolida bank risklarini boshqarish amaliyoti kompleks tahlil qilinib, mavjud muammolarning sabablari aniqlandi va ularni bartaraf etishga qaratilgan yechimlar keltirib o'tildi. Adabiyotlar sharhi doirasida mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlarning mazkur yo'nalishdagi ilmiy ishlari tanqidiy-tahliliy yondashuv asosida o'rganilib, olingan natijalar mualliflik xulosalari va mulohazalari bilan boyitildi. Shuningdek, tadqiqot natijalariga tayangan holda tijorat banklarida risklarni identifikatsiya qilish, baholash va monitoring qilish mexanizmlarini kuchaytirish, risk-appetit va limitlar tizimini takomillashtirish hamda nazorat instrumentariyini modernizatsiya qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

“O'zbekiston–2030” strategiyasi moliya sektorini transformatsiya qilishning uzoq muddatli yo'l xaritasi sifatida bank tizimi oldiga qator miqdoriy va institutsional vazifalarni belgilaydi [Farmon, 2023]. Birinchidan, kreditlash faoliyatini kengaytirish hamda resurs bazasini (depozitlar va boshqa jalb qilingan mablag'lar) mustahkamlash orqali bank-moliya tizimining moliyalashtirish salohiyatini oshirish ko'zda tutiladi. Xususan, yillik kreditlash hajmini 40 mlrd AQSH dollariga yetkazish va omonatlar hajmini bir necha barobarga ko'paytirish shular jumlasidandir. Ikkinchidan, sektorda raqobat muhitini kuchaytirish va samaradorlikni oshirish maqsadida banklarni xususiylashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish, davlat ishtirokini optimallashtirish hamda yirik xalqaro banklarning bozorga kirib kelishini rag'batlantirish vazifalari belgilanadi. Uchinchidan, me'yoriy-nazorat tizimini zamonaviylashtirish yo'nalishida xalqaro e'tirof etilgan minimal standartlar va nazorat amaliyotini joriy etish, ya'ni prudensial talablar, shaffoflik va hisobdorlik mexanizmlari orqali risklarni cheklash masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. To'rtinchidan, moliyaviy mahsulotlar diversifikatsiyasini ta'minlash maqsadida islom moliyasi instrumentlarini tijorat banklari amaliyotiga bosqichma-bosqich tatbiq etish va ushbu yo'nalishning huquqiy-me'yoriy asoslarini shakllantirish ham muhim drayver sifatida ko'riladi. Beshinchidan esa, sud muhokamalari jarayonida qarzdorlik bo'yicha hisob-kitoblar mexanizmlarini tartibga solish, jumladan da'vo kiritilgan kreditlarga qo'shimcha foiz va penya hisoblashni cheklashga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni joriy etish orqali kredit intizomini va huquqiy aniqlikni kuchaytirish vazifasi ham nazarda tutiladi.

Xalqaro amaliyot bank tizimi barqarorligini ta'minlash faqat davlatning “faol” aralashuvi bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Katta resurslar safarbar etilganda ham bozor ishonchi, aktivlar sifati va likvidlik kanallari orqali xavflar saqlanib qolishi mumkin. Shu bois bank nazorati va prudensial tartibga solishda riskka asoslangan yagona yondashuv hamda umume'tirof etilgan xalqaro standartlarga tayanish hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Mazkur nuqtayi nazardan bank risklarini baholash, kapital yetariligi talablarini shakllantirish va nazorat tamoyillarini modernizatsiya qilishda xalqaro miqyosda yetakchi institutlardan biri — Bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi (BNBQ) hisoblanadi. BNBQ tomonidan ishlab chiqilgan standartlar riskka mos kapitallashuv, riskka asoslangan nazorat modeli va shaffoflik tamoyillari orqali bank barqarorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi normativ-metodologik baza sifatida namoyon bo'ladi.

“Bazel I” — Bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi tomonidan 1988-yilda qabul qilingan kapital yetariligi bo'yicha ilk xalqaro kelishuv bo'lib, uning markaziy g'oyasi banklar kapitalini riskka bog'langan aktivlar bilan bog'lash orqali bank tizimi barqarorligini mustahkamlashdan iborat. Ushbu yondashuv, birinchi navbatda, kredit riskini cheklash va bankning yo'qotishlarni qoplash salohiyatini ta'minlashga qaratilgan.

“Bazel II” 2004-yil iyun oyida qabul qilingan qayta ko'rib chiqilgan ramka bo'lib, kapital yetariligi baholash va nazorat qilish tizimini sifat jihatdan rivojlantirdi. U uchta asosiy elementga (Pillar) tayanadi:

- Pillar 1 — kapital yetariligi bo'yicha minimal talablar;
- Pillar 2 — nazorat organlari tomonidan baholash va bankning ichki kapital yetariligi baholash jarayonlari;
- Pillar 3 — bozor intizomi, shaffoflik va risklarni ochib berish.

Shu bilan birga, “Bazel II” kredit riskini baholashda standartlashgan yondashuv va ichki reytingga asoslangan (IRB) yondashuv kabi mexanizmlarni taklif qilib, riskni o'lchashning sezgirliigi va banklarning ichki risk instrumentariyiga qo'yiladigan talablarni kuchaytirdi. Jahon mamlakatlarida Bazel II standartlari 2006-yil dekabr oyida rasmiy kuchga kirdi, amaliyotda esa ko'plab mamlakatlarda joriy etish bosqichma-bosqich amalga oshirilgan.

“Bazel III” — 2007–2009-yillardagi moliyaviy-iqtisodiy inqiroz saboqlari asosida ishlab chiqilgan xalqaro prudensial choralar majmuasi bo‘lib, u banklarni tartibga solish, nazorat qilish va risklarni boshqarishni kuchaytirishga qaratilgan. Ushbu prudensial yondashuvlar majmuasi kapital sifati va barqarorligini mustahkamlash, shuningdek tizimning shoklarga chidamliligini oshirishga yo‘naltirilgan.

Shu kontekstda Bazel qo‘mitasi takliflari G20 darajasida qo‘llab-quvvatlangani qayd etiladi, bu esa post-inqiroz davrida prudensial standartlarni global miqyosda muvofiqlashtirishga turtki bo‘lgan.

Banklarning rentabelligining pasayishiga ta‘sir qiluvchi omillardan biri banklardagi muammoli kreditlardir (1-jadval).

1-jadval. Tijorat banklarining 2023-2025-yillarda kredit portfeli hamda muammoli kreditlari (NPL) bo‘yicha tahliliy ma‘lumot (mlrd.so‘m)³

№	Banklar nomi	Kreditlar 2023.01.01	Muammoli kreditlar (NPL) 2023.01.01	Muammoli kreditlar ulushi 2023.01.01	Kreditlar 2024.01.01	Muammoli kreditlar (NPL) 2024.01.01	Muammoli kreditlar ulushi 2024.01.01	Kreditlar 2025.12.01	Muammoli kreditlar (NPL) 2025.12.01	Muammoli kreditlar ulushi 2025.12.01
1	O‘zmilliybank	89 410	2 638	3,0%	99 423	3 098	3,1%	104 878	3 534	3,4%
2	Agrobank	43 846	1 685	3,8%	54 483	2 071	3,8%	80 403	2 741	3,4%
3	O‘zsanoatqurilishbank	48 076	1 359	2,8%	57 124	1 283	2,2%	64 937	1 981	3,1%
4	Asaka bank	36 742	1 707	4,6%	39 213	1 731	4,4%	41 981	1 905	4,5%
5	Kapital bank	15 408	181	1,2%	26 586	375	1,4%	35 971	1 186	3,3%
6	Ipoteka-bank	32 658	810	2,5%	37 264	1 733	4,7%	34 407	1 728	5,0%
7	Xalq banki	21 666	2 584	11,9%	24 549	1 855	7,6%	32 837	1 107	3,4%
8	Biznesni rivojlantirish banki				21 801	1 935	8,9%	24 445	1 390	5,7%
9	Hamkorbank	11 423	67	0,6%	15 854	99	0,6%	23 352	231	1,0%
10	Mikrokreditbank	13 319	635	4,8%	14 437	865	6,0%	20 329	971	4,8%
11	Aloqa bank	9 162	186	2,0%	10 294	157	1,5%	17 912	563	3,1%
12	Ipak yo‘li bank	8 065	151	1,9%	11 701	251	2,1%	15 827	212	1,3%
13	Turon bank	9 431	242	2,6%	11 894	271	2,3%	14 140	390	2,8%
14	Orient Finance bank	5 140	33	0,6%	8 448	25	0,3%	13 879	67	0,5%
15	Tibisi bank	1 507	31	2,1%	3 730	73	1,9%	10 262	578	5,6%
16	Anor bank	2 146	53	2,5%	3 169	64	2,0%	9 593	450	4,7%
17	Invest Finance bank	4 777	26	0,6%	6 431	68	1,1%	8 905	238	2,7%
18	Davr bank	3 092	48	1,6%	5 004	32	0,6%	8 819	314	3,6%
19	Trastbank	3 496	132	3,8%	4 947	101	2,0%	7 885	284	3,6%
20	Hayot bank				30	0	0,0%	4 205	175	4,2%
21	Asia Alliance bank	2 174	31	1,4%	3 712	55	1,5%	3 969	46	1,2%

Tijorat banklari faoliyatida kredit risklari boshqa risk turlariga nisbatan strategik jihatdan ustuvor hisoblanadi va bankning moliyaviy barqarorligiga ta‘siri yuqori bo‘ladi. Bu holat, birinchidan, kredit operatsiyalari bank aktivlarining salmoqli qismini tashkil etishi hamda kredit portfelidagi konsentratsiya darajasi bankning umumiy risk profilini belgilashi bilan izohlanadi. Ikkinchidan, qarzdor tomonidan to‘lov majburiyatlarining muddatidan kech bajarilishi yoki defolt holatlari pul oqimlarining barqarorligini izdan chiqarib, likvidlik pozitsiyasiga va majburiyatlarni o‘z vaqtida bajarish qobiliyatiga bevosita bosim o‘tkazadi. Uchinchidan, to‘lov intizomining buzilishi foizli daromadlarni qisqartirar ekan, bank rentabelligini pasaytiradi hamda kapitalni ichki manbalar hisobidan shakllantirish va qayta tiklash imkoniyatlarini cheklaydi.

3 Manba: Markaziy bank malumotlari asosida tayyorlandi

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, bank tizimida kreditlar hajmi 2023-yilning 1-yanvarida 390,0 trln so'mdan 2025-yilning 1-dekabrida 595,3 trln so'mgacha yetgan bo'lib, kreditlash ko'lami 52,6 foizga o'sgan. Shu davrda muammoli kreditlar hajmi ham 14,0 trln so'mdan 20,5 trln so'mgacha oshgan (o'sish 46,8 foiz). Biroq NPL ulushi tizim bo'yicha nisbatan barqaror saqlanib, 3,59 foiz atrofida 3,45 foizga tushgani kuzatiladi, bu portfel sifatini boshqarish va kredit shartlarini qayta ko'rib chiqish amaliyotining muayyan samarasini anglatadi.

Banklar kesimida 2025-yilning 1-dekabr holatiga NPL ulushi nisbatan yuqori ko'rsatkichlar, xususan, Biznesni rivojlantirish banki — 5,7 foiz, TBC bank — 5,6 foiz, Ipoteka-bank — 5,0 foiz atrofida shakllangan. Shu bilan birga, ayrim yirik banklarda portfel sifati yaxshilangani ham kuzatiladi. Masalan, Xalq bankida NPL ulushi 2024-yilning 1-yanvarida 7,6 foiz bo'lgan bo'lsa, 2025-yilning 1-dekabriga kelib 3,37 foizgacha pasaygan. Umuman olganda, keltirilgan dinamika kredit risklarini boshqarishda portfel monitoringi, erta ogohlantirish indikatorlari hamda risk-appetit va limitlar tizimini yanada kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu maqolada xalqaro amaliyot hamda Bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan prudensial standartlar nuqtayi nazaridan O'zbekiston tijorat banklarida risklarni boshqarishning dolzarb masalalari tahlil qilindi. Olingan natijalar bank tizimini isloh qilishga qaratilgan strategik vazifalarni, jumladan xususiylashtirishni chuqurlashtirish, nazorat infratuzilmasini modernizatsiya qilish, shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytirish bilan bir qatorda, risklarni identifikatsiya qilish, baholash va monitoring qilish mexanizmlarini institutsional jihatdan mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

“O'zbekiston–2030” strategiyasi bank-moliya tizimida uzoq muddatli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirayotgan sharoitda risklarni boshqarish alohida amaliyotlar bilan cheklanmasdan, kapital, likvidlik, korporativ boshqaruv va oshkoralikni yagona risk boshqaruv tizimiga uyg'unlashtirgan holda kompleks tarzda amalga oshirilishi lozimligini taqozo etadi. Ayniqsa, davlat ishtirokining yuqori darajada saqlanib qolayotgani va korporativ boshqaruv sifatini oshirish ehtiyoji mavjud sharoitda risklarni boshqarishning samarali modeli bank barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi omilga aylanadi. Kreditlash hajmlarining sezilarli o'sishi moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirsada, kredit portfeli sifati ustidan tizimli nazoratning yetarli emasligi NPL dinamikasi, daromadlar barqarorligi va likvidlik pozitsiyasi orqali tavakkalchiliklarning kuchayishiga olib kelishi mumkin.

Bunda risklarni samarali boshqarish faqat tashkiliy yondashuvlar bilan cheklanmasdan, amaldagi prudensial me'yorlar bilan ham mustahkamlanishi zarur. Xususan, tijorat banklari kapitalining monandligi bo'yicha talablar (ro'yxat №2693) hamda likvidlikni boshqarishga qo'yiladigan talablar (ro'yxat №2709) banklar uchun majburiy komplaens standarti sifatida risklarni cheklashning huquqiy-me'yoriy asosini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқаруви. (2015). «Тижорат банклари капиталининг монандлигига қўйиладиган талаблар тўғрисида» (Адлия вазирлигида рўйхат №2693, 2015 йил 6 июл).
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг расмий веб-сайти <https://stat.uz/uz/#> (www.stat.uz)
3. Ж.И.Исаков, З.Ж.Адилова, Б.А.Хонтўраев “Банк рисклари” ўқув қўлланма “Иқтисодиёт” Тошкент-2020 йил. 14-15 бет.
4. Тогаев, С. С., & Амиров, Э. Д. (2016). Основные рекомендации внедрения международных стандартов Базель III в мире и особенности внедрения их в Узбекистане. World science, 3(3 (7)), 56-61.
5. Юшкова С.Д. Адаптация Базельских соглашений для целей внутренних стандартов деятельности банка // Аудитор. 2013. №4. С. 29-36
6. Burch, С. (н.д.). Risk Appetite: “Не откусывайте больше, чем можете проглотить”. Cfin.ru. Манба: https://www.cfin.ru/finanalysis/risk/Risk_Appetite.shtml

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100